

Genezen van WPosis — nu heb ik chronische T_EXitis...

Herman Haverkort

herman@fgbbs.iaf.nl

April 1995

Abstract

Bij het vormgeven van een voorstel voor reglementen overschreed een verstokte WordPerfect-gebruiker de grenzen van zijn geliefde tekstverwerker. Frans Goddijn hielp hem aan de T_EX. In dit artikel geeft een nieuwe T_EX-gebruiker een globale indruk van zijn laatste ervaringen met WordPerfect en zijn eerste ervaringen met T_EX. Hij doet dit aan de hand van het werk aan een document waarin het mogelijk moest zijn om vele typografische middelen onafhankelijk van elkaar te gebruiken om verschillende soorten passages aan te duiden. Dit bleek in T_EX goed te realiseren, zij het met veel inspanning, en het resultaat was zeer bevredigend. Toen het eerste document eenmaal gereed was, bleek het bovendien daarna *zeer* eenvoudig om soortgelijke documenten te zetten.

Wat vooraf ging

Het was 9 december 1994. Voor die dag stonden de volgende activiteiten op het programma:

1. laat opstaan (te Arnhem);
2. een artikel voor een verenigingsblad afmaken ('s avonds deadline);
3. me scheren (met tegenzin) in verband met;
4. receptie (te Almere);
5. artikel afleveren bij de hoofdredacteur (te Arnhem);

Het eerste punt van het programma wist ik zoals gewoonlijk met groot succes te volbrengen, maar met het tweede had ik aanzienlijk meer moeite.

U moet weten dat ik al een jaar of zes een verstokte WordPerfect-gebruiker was. Met WP kon ik alles voor elkaar krijgen wat ik wilde. Er waren wel eens wat kleine probleempjes, maar ach... daar viel best mee te leven. WP liep wel eens vast (om een indruk te geven: zo vaak dat mijn reset-knop al een beetje los begon te zitten). De schermafhandeling was erg traag, vooral als het zogenaamde onderwaterscherm aanstond, hetgeen meestal nodig was omdat je anders niet kon zien wat je deed. Als je een 'speciaal' teken in een zin gebruikte, werd onmiddellijk de regelafstand vernaggeld, maar ach... een kniesoor die daarop let. Er waren wel ergere dingen op de wereld, zoals de ligatuur 'ff' die in cursief schrift plotseling rechtop werd gezet...

Iets beters dan WP had ik — voor zover ik wist — nog niet voorhanden gehad. De mogelijkheden van WP leken, vergeleken met die van andere tekstverwerkingspakketten, tamelijk uitgebreid. En, o ja, ik had ook nog wel eens iets gezien van L^AT_EX, tijdens een van mijn eerstejaarscolleges bij mijn informatica-opleiding. Daar had ik me maar niet zo in verdiept, aangezien de L^AT_EX-documenten die ik te zien kreeg er niet echt enthousiasmerend uitza-

gen. Alle met vrijwel dezelfde standaardopmaak: aanpassen aan eigen wensen was misschien wel mogelijk, maar dan kennelijk toch zeer moeilijk. En over de standaardopmaak had ik zo mijn twijfels. Dictaten met zo veel witruimte om formules, dat een bladzijde uit zo'n dictaat meer leek op een zebra-pad dan op een stuk logisch gestructureerde tekst. Een lettertype dat na kopiëren vrijwel onleesbaar werd, en bovendien naar mijn smaak te klein was. Idiote voetnoot-symbolen zoals '†', die mij in eerste instantie vaak deden denken dat een artikel postuum was verschenen. Ik weepeede dus vrolijk door. Tot die bewuste dag in december 1994...

Drie kwartier — ja u leest het goed: drie kwartier — ben ik bezig geweest met het verrichten van de volgende handelingen:

1. computer resetten
2. DOS laten starten
3. WP opstarten (duurt lekker lang)
4. bestand inlezen (gaat ook niet echt snel)
5. voorzichtig proberen om met de cursor de tweede bladzijde van mijn artikel te bereiken, en...
6. WP vast laten lopen en alle genoemde stappen weer van voren af aan.

Toen ik eindelijk doorhad dat ik eerst de kolommen uit moest zetten, toen de indelingsstijlen, toen de kolommen weer aan moest zetten, en vervolgens weer sommige indelingsstijlen, of iets van die strekking, wist ik eindelijk mijn tekst nog enigszins te redden. Was dat niet gelukt, dan had ik slechts een onbruikbaar WP-bestand gehad, waarvan geen leesbare ASCII-versie bestond. Ik had nog net tijd om bladzijde drie tot en met zeven uit te draaien (bladzijde één en twee van het document, waarop WP steeds vastliep, had ik op dat moment niet eens nodig), naar de schuur te rennen, mijn fiets mee te grissen, te oefenen voor de Tour

de France en op tien seconden nauwkeurig mijn trein naar Almere te halen. In die trein heb ik vervolgens nog minstens een kwartier zitten uitblazen, uitzweten, afkoelen en bedenken wat voor een indruk ik in Almere zou maken met mijn zeven dagen ongeschoren gelaat. Toen ik 's avonds in Arnhem terugkeerde, deelde men mij mee dat de redactie net had besloten om de deadline een weekje te verzetten...

Er zijn grenzen aan wat een mens kan verdragen. WP begaf zich daar nu ver buiten en ik was niet van plan nog langer te volgen. Nu was ik het echt zat. En toen kwam de welhaast perfect getimede brief van Frans Goddijn. Hij nodigde me van harte uit om eens langs te komen om te zien hoe T_EX werkt en het eventueel te kopiëren. Ik hapte uiteraard onmiddellijk toe. Alles best, als WP maar zo spoedig mogelijk van mijn vaste schijf kon worden geknikkerd. Ik was bereid enige tijd uit te trekken om me in T_EX te verdiepen; per slot van rekening had ik ook jaren de tijd gehad om WP — voor zover mogelijk — meester te worden.

T_EX zou zich moeten bewijzen: ik wist dat T_EX goed was in de details (afbreken, uitlijning enzovoort) maar ik stel vooral hoge eisen aan de globale vormgeving. Daarin ben ik bovendien eigenwijs: ik wil het zo hebben zoals ik het wil, en niet zoals Knuth, Lamport, Eijkhout of wie dan ook het heeft bedacht.

Wat ik wilde

Testcase zou uiteraard het soort document worden waarop ik met WP was vastgelopen, en waarvan ik er in het komende half jaar nog een stuk of tien zou moeten produceren. Dat waren uiteraard geen eenvoudige briefjes: die kan (zelfs) WP nog wel aan. Het ging om een voorstel voor nieuwe reglementen van een muziekvereniging, dat per hoofdstuk zou worden gepresenteerd, met daarbij steeds een toelichting en een enquêteformulier. Dit voorstel stelde mij voor de nodige typografische problemen.

De indeling van het voorstel moest onafhankelijk zijn van die van de brieftekst of het artikel waarin het was verwerkt. Duidelijk herkenbaar moest ik kunnen aangeven welke delen van het voorstel in ieder geval ter discussie stonden, waar de musici moesten kiezen uit verschillende mogelijkheden, wat voorsteltekst was en wat toelichting enzovoort. Sommige delen van het voorstel zouden alleen in de definitieve tekst verschijnen als aan bepaalde voorwaarden werd voldaan; dit moest ik handig aan kunnen geven. Sommige delen waren bedoeld als tekst voor de statuten, anderen als tekst voor het huishoudelijk reglement, en anderen als tekst van een bestuursbesluit. Al deze delen waren geordend op basis van onderwerp met behulp van kopjes en alineanumering, maar er moest dus ook nog iets worden gevonden om het 'niveau' van een stuk tekst duidelijk aan te geven (statutair, reglementair of bestuurlijk).

Al met al had ik minstens vier typografische middelen nodig om een en ander aan te kunnen geven (niveau, al dan niet voorwaardelijk, al dan niet ter discussie, voorstel versus toelichting), waarvan de eerste drie op alle mogelijke manieren moesten zijn te combineren. Bovendien hield ik

graag nog wat achter de hand om veranderingen ten opzichte van oudere versies aan te kunnen geven. Aan het variëren van lettertype, -gewicht en -vorm had ik dus niet genoeg, en variatie in lettergrootte is zonder aanvullende aanduidingen voor grotere stukken tekst niet duidelijk. Gezien de grote typografische problemen was het wenselijk dat ik een en ander in L^AT_EX zo kon opzetten, dat ik met de opmaak naar hartelust kon experimenteren zonder steeds wijzigingen in het document zelf aan te moeten brengen. Bij WP ging dat niet zo best: het kon in principe wel een beetje met behulp van 'stijlen', maar bij intensief gebruik daarvan bleek WP het niet meer te zien zitten en verstrikt te raken in eindeloze apathie.

Na met enige moeite 4allT_EX te hebben geïnstalleerd, haalde ik mijn oppervlakkige kennis van L^AT_EX weer op. Die had ik destijds opgedaan bij dat eerstejaars-college, maar bleek voor mijn eisen volstrekt onvoldoende. En zo kwam het dat ik in het T_EXbook dook alvorens ooit één eigen L^AT_EX-document op eigen kracht te hebben geproduceerd.

Wat ik kreeg

Naarmate ik vorderde, werd mij steeds duidelijker waarom al die L^AT_EX-documenten er hetzelfde uitzien. Gemakkelijk was het niet om je eigen stijl te programmeren. Maar langzamerhand raakte ik steeds meer onder de indruk van de mogelijkheden. Toen ik zover was gevorderd met het uitprogrammeren van mijn opmaak dat ik de eerste ruimschoots acceptabele afdrukken had weten te maken, realiseerde ik me dat ik op een heel andere manier was gaan denken. Toen ik WP gebruikte, ging ik uit van de mij bekende mogelijkheden en gebruikte daarvan wat van pas kwam. Sinds ik T_EX gebruik, bedenk ik eerst wat ik wil hebben en vervolgens zorg ik dat ik dat voor elkaar krijg. De mogelijkheden om je eigen creativiteit in je T_EX-opmaak te stoppen zijn voor een WP-gebruiker werkelijk ongekend!

ST

En zie hier het resultaat. ‘Verkeersborden’ in de kantlijn worden gebruikt om het niveau van een paragraaf aan te geven. Accolades met voetnoten zijn beschikbaar om aan te geven onder welke voorwaarden een passage daadwerkelijk in de reglementen zal verschijnen. Vraagtekenkaders geven aan over welke passages discussie nodig is,

▷ *en variatie in lettervorm, ondersteund door inspringen, dient om toelichting van officiële tekst te onderscheiden.*

En dan kan ik variatie in lettergrootte nog gebruiken om de verkeersborden te ondersteunen in het aangeven van verschillende niveaus, terwijl ik met variatie in gewicht eventueel **veranderingen** ten opzichte van vorige versies kan aangeven. Zoals u ziet kan ik alles zonder problemen met elkaar combineren, waarbij alle typografische trucs afzonderlijk herkenbaar blijven.

In de tekst van het voorstel worden geen typografische midelen aangeduid. Macro’s als `\optie`, `\afhankelijk`, `\artikel`, `\begin{toelichting}` duiden de functie van diverse passages aan. Deze macro’s worden allen gedefinieerd in de style file `statuten.sty` die ik bij het document heb geschreven. Wijzigingen in de opmaak worden eenvoudig aangebracht door de style file bij te werken; aanpassingen in de voorsteltekst zijn daartoe zelden nodig.

Oorspronkelijk bevatte `statuten.sty` grote hoeveelheden complexe macro’s waarin de opmaak van het voorstel in T_EX was uitgeprogrammeerd. Onder invloed van het enthousiasme van Frans Goddijn, die enkele van mijn ‘uitvindingen’ onmiddellijk in zijn eigen teksten toe wilde passen, besloot ik om zoveel mogelijk uit `statuten.sty` te halen en onder te brengen in afzonderlijke style files. De afzonderlijke style files zouden dan gegeneraliseerde versies van de oorspronkelijke macro’s gaan bevatten, zodat ze ook buiten de genoemde reglementen goed bruikbaar zouden zijn.

Sindsdien heb ik weinig tijd meer gehad voor iets anders dan T_EX. Frans had bedacht dat ik mijn style files mooi in de MAPS kon presenteren. Tussen het uitwerken van de gegeneraliseerde macro’s en het debuggen door moest ik nu dus ook aan documentatie, demonstratie en presenta-

tie werken. Het resultaat is inmiddels te vinden op FGBBS en in twee artikelen in deze MAPS: *The Scenario — in Three Versions* en *HH Gets Carried Away*. Het eerste beschrijft onder meer de macro’s om verkeersborden en accolades naast de tekst te zetten. Het tweede presenteert onder meer de style files die ik gebruik voor mijn voetnoten en de omcirkelde vraagtekens. De macro die ik gebruik om vraagtekenkaders te zetten gaat nog niet zo handig om met witruimte, maar is desondanks al beschikbaar in de file `hlparmrk.sty` die in *The Scenario — in Three Versions* wordt gepresenteerd.

Hoe het verder gaat

WP wordt op mijn systeem eigenlijk alleen nog maar tot leven gewekt wanneer nog niet van WP bevrijde slachtoffers (meest familieleden) bij mij aankloppen voor mentale en praktische bijstand.

Mijn studie bezwijkt haast onder mijn T_EXitis. Ik ben veel meer tijd kwijt aan T_EX dan ik ooit in WP heb gestopt, maar dan hebben we het hier wel over een hack-verslaving, iets dat mij geregeld overvalt en deze keer kennelijk op T_EX is gericht.

De teksten met het voorstel voor de reglementen van de muziekvereniging zijn tegenwoordig steeds in een mum van tijd gereed. De meeste tijd gaat nu zitten in de inhoud en in de tweede plaats in de afwerking: de af en toe noodzakelijke kunstgrepen om iets nog net op één bladzijde te proppen (teneinde de kopieerkosten te beperken). Met de globale vormgeving hoef ik me nauwelijks nog bezig te houden: die heb ik immers al vastgelegd in `statuten.sty` en wordt met een simpel `\usepackage{statuten}` in elk document tot leven gewekt. Met WP was ik aan inhoud en afwerking net zo veel tijd kwijt, maar desondanks ging de meeste tijd zitten in het tussenliggende traject: de complexe globale vormgeving, waar het gulzige WYSIWYG-WP zich vaak in verslikte in zijn onstuimige haast om resultaat te tonen. Ongelukken die zich in mijn WP-tijd bij elk hoofdstuk van mijn voorstel voor nieuwe reglementen meerdere malen herhaalden.

Voor incidentele teksten heb ik inmiddels voldoende T_EX-ervaring om een WP-achtige manier van werken te kunnen simuleren, door het veelvuldige gebruik van opmaakmacro’s in plaats van macro’s die de logische structuur van het document aanduiden. Desondanks kost het typen van een kort briefje in T_EX meer tijd dan in WP: vaak is een tweede compilatie-ronde nodig om wat kleine foutjes te verhelpen die na de eerste ronde aan het licht kwamen. Ik ben echter zo gehecht geraakt aan de meer verfijnde vormgeving door T_EX, dat ik die geringe extra inspanning er wel voor over heb.

♠ Dit soort voetnoten gebruik ik om aan te geven hoe het opnemen van een passage in de reglementen afhankelijk is van het opnemen van andere passages.